

VƏTƏN VƏ HÜRRİYYƏT NƏĞMƏKARI

Aydın Rzaxan oğlu İbişov

ADPU Cəlilabad filialı

aydin.ibishov59@mail.ru

Xülasə

Abbas Səhhət ömrünü vətəninin, xalqının tərəqqisinə həsr etmiş, bu məslək uğrunda bütün həyatı boyu mübarizə aparmış görkəmli şəxsiyyətdir. Şair şeirlərini gənclərdə, böyüməkdə olan nəsildə

vətənpərvərlik hisslərini gücləndirmək məqsədilə qələmə almışdır. Abbas Səhhət azadlığı təkcə öz xalqı üçün yox, bütün xalqlar üçün tələb edirdi. Cəmiyyətdəki bütün qanunlar insanın ləyaqətini yüksəltməyə xidmət etməlidir.

Açar sözlər: A.Səhhət, vətən, xalq, azadlıq, romantika.

Abstract

Abbas Sahhat is an outstanding personality who dedicated his life to the progress of his homeland and people, and fought for this cause throughout his life. The poet wrote his poems in order to strengthen the feelings of patriotism in the youth and the growing generation. A.Sahhat demanded freedom of health not only for his people, but for all peoples. All laws in society should serve to increase human dignity.

Key words: A.Sahhat, homeland, people, freedom, romance.

XX əsrin mürəkkəb ədəbi – tarixi və ictimai – siyasi şəraitində bütün zəkasını və enerjisini doğma xalqının mədəni tərəqqisinə, mənəvi və fiziki sağlamlığına həsr edərək şəxsi həyatını ictimai məsləkə, əqidəyə çevirib inamla məsləkin tərcümeyi - halıdır” deyə bilən Abbas Səhhət Azərbaycan ədəbiyyatının orijinal, sayılıb – seçilən simalarındandır. Yaşadığı dövrün bədii fikir tarixində istedadlı şair, poetik tərcümələr, elmi – pülpistik məqalələr müəllifi, şeir nəzəriyyəçisi kimi tanınmışdır.

A.Səhhət ömrünü vətəninin, xalqının tərəqqisinə həsr etmiş, bu məslək uğrunda bütün həyatı boyu mübarizə aparmış görkəmli şəxsiyyətdir, öz xalqının gələcəyinə inanır, onun elm, maarif, mədəniyyət yolu ilə irəliləməsinə, böyük ümid bəsləyirdi:

Şişə çəksən də diriylən ətimi,
Atmaram mən vətəni millətimi.
Məsləkim tərcümeyi-halımdır.
Lütfü – həq qayeyi amalımdır.

Bu sözləri yazanda şair ömrünün yarısından çoxunu yaşamış, yaradıcılığının ən məhsuldar dövrünə qədəm qoymuşdur. Odur ki, bu poetik bəyanat, şairin əməlləri, bütün həyatı ilə, həqiqətən də öz təsdiqini tapırdı.

Ümumiyyətlə, A.Səhhətin yaradıcılığı məzmun və forma baxımından yeni, rəngarəng və çoxcəhətlidir. Böyük sənətkar, Şərq ədəbiyyatında hökm sürən mədhiyyəçiliyi rədd edib, öz həmkarların da yeni formalı, yeni məzmunlu şeirlər yazmağı məsləhət görürdü.

A.Səhhət yaradıcılığının ilk dövrlərində lirik şeirlər, qəzəllər yazmışdır. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın ictimai - siyasi həyatının mürəkkəbliyi məfkurəvi mübarizlərin kəskinliyi, bir – birinə zidd əqidəli qrupların, cərəyanların çoxluğu “Təzə şeir necə olmalıdır?” sualının cavabında çətinləşdirirdi. Bu suala düzgün cavab verən sənətkarlardan biri də A.Səhhət oldu. Onun yeni səpkidə yazdığı şeirlər ilk növbədə vətənpərvərlik, təbiətə məhəbbət, azadlıq mövzusunda əsərlər idi. Şairin romantik qəhrəmanında keçmiş, bu gün, gələcək haqqındakı bütün düşüncələrini birləşdirən, ümümləşdirən başlıca mövzu – Vətən mövzusudur. O, ömrünü bu məqsəd uğrunda, vətənin, millətin tərəqqi və səadəti yolunda qoymuşdur.

Səhhətin romantikası, onun bəslədiyi xəyal və arzu da məhz bu mətləblə izah oluna bilər. Şairin bütün meyl və çırpıntıları böyük və müqəddəs məsləki uğrındadır. Bu çırpıntılar bəzən yaralı quşun həzin, aciz, köməksiz çırpıntısına bənzəyir:

İstərəm qoymağı, lakin yük ağır, yolda yoxuş
Necə uçsun qanadı sınmış, əzilmiş bir quş?

Başqa bir şeirində də şair bu imkansızlığını, aciz vəziyyətini belə ifadə edir:

Fikri ali,bədəni xar, zəlil,
Adı Səhhətkən özü xəstə, əlil.
Qanlı əllərlə tıxanmış nəfəsi,
Bağırır çıxmıyır amma ki, səsi.

Bu əhvali - ruhiyyə Səhhətdə ötürəndir, davamlı deyildir. O dünyada, qara qüvvələrə, istibdadın ağır və amansız qayda - qanunlarına baxanda belə vəziyyət alır. Lakin Səhhət dumanlı şəkildə olsa da, nicat yolunu görür. Bu nicat yolu onu Vətənin azadlığı uğrunda mübarizəyə sövq edir. Vətənin taleyi, vəziyyəti, onun kədərinin səbəbini, ümidinin mənasını müəyyən edir. Onun bütün fədakarlığı Vətən üçündür. Vətən onun “canıdır”, “qanıdır”. Ən uca məhəbbət Vətən məhəbbətidir.

Mən vətəni canım kimi sevirəm,
Ruhum, ətim, qanım kimi sevirəm.

Bu yurdun, torpağın sahibi qocaman bir xalqdır. Öz xalqına isə şairin münasibəti aydın və birmənalıdır:

Övladları qeyrətlidir, damarlı,
Şücaətli, hünərli, etibarlı.

Şeir aşağıdakı misralarla tamamlanır:

Gözəl torpaq, gözəl ölkə, gözəl yer,
Dünya üzrə bimisli, bibədəl yer.
Bu cür gözəl məmləkəti kim sevməz...
Bunca firəvan neməti kim sevməz...

Bu misralarda şairin əsas məqsədi Vətəni sevmək, onun qədrini bilmək, Vətən namusunu hər şeydən uca tutmaq hissini oxucuya çatdırmaqdır. Bu şeir A.Səhhətin 1909-cu ildə yazdığı eyni adlı “Vətən” şeirinin bir növ davamıdır. Doğrudur birinci “Vətən” şeiri öz təsir üsulu ilə ikincidən seçilir. Orada Vətəni təsvir yox, təqdim əsasdır. Buna görə də marş, nəğmə, himn səciyyəsi daşıyır.

Ancaq məqsəd eynidir: Vətənə məhəbbət hissini tərənnümü!

Könlümün sevgili məhbubu mənim
Vətənimdir, Vətənimdir, Vətənim!

Şair bu şeiri gənclərdə, böyüməkdə olan nəsildə vətənpərvərlik hisslərini gücləndirmək məqsədilə qələmə almışdır. Şeirin hər misrası oxucunu Vətəni böyük məhəbbətlə sevməyə, onu candan əziz sanmağa çağırır. Əruz vəzninin rəməl bəhrində qələmə alınan şeirdə şairin doğma Vətənə həssas övlad münasibəti yüksək poetik dillə təsvir olunur. Şair şeirin ilk misralarında Vətəni könlünün məhbubu adlandırır.

A.Səhhətin Vətənə olan sevgisi mücərrəd anlayış deyildir. Şair şeirin sonrakı misralarında Vətənə olan bağlılığının səbəbini açıqlayır. Doğma yurd ona qoynunda yer verdiyinə, böyütdüyünə görə şair Vətənə hədsiz minnətdardır və Vətəni unutmazlığı heç təəvvürünə belə sığışdırma bilmir. Şair Vətəni ana ilə müqayisə edir. Vətən onu sinəsində bəslədiyi kimi o da Vətəni gözləri üstə saxlayacağını bildirir və “Ölərəm əldən getsə əgər Vətən” deyir. A.Səhhət Vətəni əbədi, həmişəyaşar varlıq kimi dəyərləndirir. Şairə görə Vətən ona görə müqəddəsdir ki burada əcdadlarımız dəfn olunublar, gələcək nəsillər burada ömür-gün sürəcəklər.

Müəllif bu fikri belə ifadə edir:

Vətən - əcdadımızın mədfənidir!
Vətən – övladımızın məskənidir!

Şairin ictimai ideyaları öz qidasını Vətəndən alır. Vətənə həsr olunan şeirlərdə həərətli, odlu bir ürəyin döyüntüsü eşidilir. Sənətkarın fikrincə, Vətəninə qəlbən bağlı insan daha ləyaqətli, şərəfli olur. Vətən sevgisi müqəddəs bir duyğu kimi insanın həyat yoluna nur saçır, əməllərini, mövqeyini müəyyənləşdirir. Vətəni sevən insan daha qüdrətli, əzəmətli, məğrur olur. O, Vətən qeyrətini çəkməyi hər

şeydən üstün sayır, öz həyatının mənasını Vətənə xidmətdə görür.

Şeirdə belə bir fikri xüsusi vurğulanır ki, vətəni sevməyənlər əslində insan adını daşımağa layiq deyil. Onda vicdan, şərəf, ləyaqət axtarmaq əbəsdir. Çünki belə insan ən ali, müqəddəs və təbii bir duyğudan məhrumdursa, cılızlaşıb, kiçilib. Şair öz Vətən idealını, millətinə bağlılığını yüksək fəxarət hissi ilə bəyan edir. A.Səhhətin vətənpərvərliyi ümumi bəşəri məzmunundan da məhrum deyil. Onun vətənpərvərliyi bütün xalqlara, bəşəriyyətə məhəbbət oyadan, insanları sevməyə, yaşayib-yaratmağa səsləyən hümanist məzmunu malik idi.

A.Səhhətin bu şeiri digər yüzlərlə yazılmış "Vətən" mövzusunda ki şeirlərdən fərqlənir. Dərin məna çalarına fəlsəfi dərinliyinə, xüsusi kod daşıyıcısına malikdir. Şairin "Vətən" şeirinin məzmunu, məna qatı, məntiqi çaları düst izah olunmamış, izahı dərinlən açıqlanmamışdır.

Ədəbiyyat nəzəriyyəsindən məlum olduğu kimi bədii ədəbiyyatda xüsusi ilə poeziyada söylənilən fikrin emosional təsirini artırmaq üçün adətən təkrirdən- yəni təkrardan istifadə edilməsi ən adi bədii priyomdur. Dünya poeziyasında geniş yayılmış təkrir bədii fikrin ekspressivliyini, emosionallığını, ruhi-psixoloji təsir gücünü artırmaq üçün istifadə olunur. Lakin A.Səhhətin "Vətən" şeirində bu sözün üç dəfə təkrarlanması heç də düşündüyümüz kimi təkcə sözün bədii təsir gücünü artırmaq üçün istifadə olunmayıb. Şeirin əsas fəlsəfi mənası da məhz elə bu "Vətən" sözünün nə üçün üç dəfə təkrarlanmasıdır? Şairə görə hər bir insan özünün fiziki - bioloji mövcudluğu boyu "Üç Vətən" yaşayır. İnsanın ilk vətəni ana bətni hesab olunur. Şeirdə bu fikri təsdiq edən misranı şair belə verib:

Südüdür kim dolanıb qanım olub,
O mənim sevgili cananım olub.

Ana südündən istifadə edilməsi ilk vətəninə - ana bətnindən çıxaraq bu dünyaya - ikinci Vətəninə gəlməsi, məlum bir bioloji həyat yaşaması olduqca rəngarəng poetik boyqlarla tərənüm olunub. Şairə görə "əcdadımızın mədfəni" və hazırda yaşadığımız həm də "övladımızın məskəni" vətən insanın əbədiyyətə qovuşacağı - Üçüncü Vətən hesab olunur.

A.Səhhətin azadlıq uğrunda mübarizəsi "Əhmədin qeyrəti" poemasında və "Neft fontanı" pyesində diqqəti cəlb edir. "Əhmədin qeyrəti" poeması XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatında fəhlə mövzusunda yaranan ən gözəl nümunələrdən biridir və Bakı fəhləsinin sinfi sürünün oyanması azadlıq mübarizəsinə qoşulması kimi dövrün çox aktual məsələsi qələmə almışdır. Bakının "Çorlu qorod" adını daşıyan rayonundakı zavodda işləyən Əhməd bu əliqəbarlı fəhlə vətəni müdafiə üçün İran Azərbaycanına gedərək əlində al bayraq azadlıq mübarizəsində bir fədai kimi iştirak edir.

Əhməd vətəninin qeyrətli oğludur. O, azadlıq hərəkatının sevinc və ruh yüksəkliyi ilə qarşılayır. Ailəsini ata - anasını, qazancını, istirahətini - hər şeyini tərk edərək silah götürür inqilabçı orduya qoşulub Səttar xana köməyə gedir. Əhməd ancaq qalıb gəldikdən, ana torpağı düşməndən təmizlədikdən sonra öz evinə qayıdır. Müqəddəs borcunu ödəmiş hesab edir

.... Oturmuşdu astanada, cavan oğlun beklər di
Gəlib gəndəndən sorurdu, göz dikmişdi yollara
Birdən gördü oğlu gəlir, şadlığından ağladı
Ana-oğul, bacı-qardaş, bir-birini qucaqladı

Mübarizə belə sevinclə və qabiliyyətlə bir nəticə ilə qurtarır. Poemada təsvir olunan gərgin münaqişəli qəhrəmanlıq həyatı şairin ilk əsərlərində gördüyümüz pərişanlıqə oxşamır. Bu romantika məhz mütərəqqi mübarizə və qələbə romantikasidir. Əhməd isə şairin müsbət qəhrəman, ideal vətəndaş kimi təsvir etdiyi bir şəxsiyyətdir.

A.Səhhət azadlığı təkcə öz xalqı üçün yox, bütün xalqlar üçün bütün insanlar üçün tələb edirdi. Onun fikrincə insan yaşadığı cəmiyyətdə hər cür qeyddən, təzyiqdən, məhrumiyyətdən azad olmalıdır. Cəmiyyət bərabərlik əsasında qurulmalıdır. Orada "bütün insanlar məsud yaşamalıdır". Ancaq azad cəmiyyət özü azad insan problemini həll edə bilər. Cəmiyyətdəki bütün qanunlar insan ləyaqətini yüksəltməyə həsr olunmalıdır.

Sən mükafatını insanlığa xidmətdə ara!

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Səhhət A. Seçilmiş əsərləri. Bakı: “Lider” nəşriyyatı, 2005.
2. Həsənlı B. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: “Müəllim” nəşriyyatı, 2013. – 511 s.
3. Talıbzadə K. Abbas Səhhət. I cild. Bakı:1991.
4. Mir Cəlal, F.Hüseynov . XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı: “Maarif” nəşriyyatı, 1982. – 425 s.